

สอนสังคมอย่างไรในศตวรรษที่ 21

คุณภาพการศึกษาของไทยตกต่ำที่สุดนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง การบริหารการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกระจายอำนาจให้เขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมพัฒนาและกำกับติดตามคุณภาพการศึกษาแทนกระทรวง ทบวง กรม แต่เขตพื้นที่การศึกษาไม่สามารถดำเนินการตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างจริงจัง ส่งผลให้คุณภาพของเด็กไทยตกต่ำลงแต่จากการวิเคราะห์ของนักวิชาการ หลายท่านมองสาเหตุของปัญหามาที่ตัวผู้เรียน โดยมองว่าสาเหตุที่คุณภาพของเด็กไทยตกต่ำลง เนื่องจากเด็กไทยอ่อนด้อยในทักษะพื้นฐานที่สำคัญซึ่งได้แก่ ทักษะการอ่าน ทักษะการเขียน ทักษะการคิดเลข ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการคิดสร้างสรรค์ และทักษะการทำงานเป็นทีม ซึ่งทักษะเหล่านี้เป็นทักษะพื้นฐานที่มุ่งเน้นให้เกิดกับผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากในศตวรรษที่ 21 การจัดการเรียนการสอนจะไม่ได้มุ่งเป้าหมายสำคัญที่นักเรียนจะต้องได้ความรู้ แต่เป้าหมายสำคัญคือ การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อเป็นเส้นทางไปสู่ทักษะการดำเนินชีวิต

สังคมศึกษาในอดีตที่ถูกมองว่าเป็นวิชาที่เน้นความรู้ความจำในเนื้อหาของบทเรียน การจัดการเรียนการสอนจึงมุ่งไปที่นักเรียนต้องได้ความรู้ แต่ในยุคของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 การสอนสังคมศึกษาจะต้องวางรูปแบบของกิจกรรมที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ โดยเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ข้อมูลข้อเท็จจริง และสรุปสาระสำคัญของเนื้อหาในบทเรียน หลังจากนั้นจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ จนเกิดความตระหนักในเรื่องที่ได้เรียนรู้ นำไปสู่การเสนอแนะแนวทางในการปฏิบัติตนต่อเรื่องที่เรียนและตัดสินใจเลือกแนวทางในการปฏิบัติตนเพื่อการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีเหตุผล ทฤษฎีการคิดวิเคราะห์ที่เหมาะสมกับการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ทางสังคมศึกษาดังกล่าว คือทฤษฎีการคิดแบบหมวก 6 ใบ (Six Thinking Hats) ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลข้อเท็จจริงและสรุปสาระสำคัญคือ การคิดแบบหมวกสีขาวและหมวกสีดำ การแสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ คือการคิดแบบหมวกสีเหลืองและหมวกสีดำ การเกิดความตระหนัก คือการคิดแบบหมวกสีแดง ส่วนการนำเสนอแนวทางปฏิบัติตนและการตัดสินใจ คือการคิดแบบหมวกสีเขียว ดังนั้นการนำเอาทฤษฎีการคิดแบบหมวก 6 ใบ มาเป็นตัวกำหนดทิศทางการคิดวิเคราะห์ทางสังคมศึกษาจึงเป็นแนวทางที่ครูสังคมศึกษาควรนำมาใช้เป็นอย่างยิ่ง แต่ประเด็นปัญหามีอยู่ว่าจะวางรูปแบบการจัดการเรียนการสอนอย่างไรให้สอดคล้องกับการนำทฤษฎีการคิดแบบหมวก 6 ใบ มาใช้ในการสอนสังคมศึกษา

จากคำถามดังกล่าวได้มีนักวิชาการศึกษาและครูผู้สอนหลายท่านได้คิดค้นนวัตกรรมการเรียนรู้ขึ้น หนึ่งในจำนวนหลายท่านได้แก่ อาจารย์บุญญา ทองเหลือ ครูชำนาญการพิเศษ โรงเรียนเทศบาล 1 วัดแก่นเหล็ก (รัตนกะลัสอนุสรณ์) สังกัดกองการศึกษาเทศบาลเมืองเพชรบุรี ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ตามทฤษฎีหวมกความคิด 6 ใบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยมีขั้นตอนกระบวนการเรียนการสอน 6 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การพัฒนาทักษะพื้นฐานการคิดวิเคราะห์ (Basic Skill : B) เป็นการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ฝึกทักษะพื้นฐานการคิดวิเคราะห์ตามทฤษฎีหวมกความคิดหกใบ โดยเฉพาะทักษะการตั้งคำถามเพื่อการคิดวิเคราะห์ตามสี่ของหวมก ขั้นที่ 2 การศึกษาความรู้จากบทเรียน (Informing : I) เป็นการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ศึกษาความรู้ความเข้าใจสาระการเรียนรู้ โดยการตั้งคำถามเพื่อการคิดวิเคราะห์ตามหวมกสี่ขาวและหวมกสี่ฟ้า ขั้นที่ 3 การคิดวิเคราะห์วิจารณ์ (Critical Thinking : C) เป็นการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้วิเคราะห์วิจารณ์ถึงผลดี จุดเด่น ประโยชน์ และผลเสีย ผลกระทบ จุดด้อย ของเรื่องที่เรียนรู้โดยการตั้งคำถามเพื่อการคิดวิเคราะห์ตามหวมกสี่เหลืองและหวมกสีดำ ขั้นที่ 4 การตระหนักในเรื่องที่เรียนรู้ (Awareness : A) เป็นการจัดกิจกรรมให้นักเรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็นเชิงตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญ ผลกระทบ และความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องที่เรียนรู้ โดยการตั้งคำถามเพื่อการวิเคราะห์ตามหวมกสี่แดง ขั้นที่ 5 การตั้งใจที่จะปฏิบัติ (Intention to Act : A) เป็นการจัดกิจกรรมให้นักเรียนร่วมกันเสนอแนะแนวทางหรือวิธีการที่จะปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องที่เรียนรู้โดยการตั้งคำถามเพื่อการคิดวิเคราะห์ตามหวมกสี่เขียว ขั้นที่ 6 การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล (Decision Making : D) เป็นการจัดกิจกรรมให้นักเรียนร่วมกันตัดสินใจเลือกแนวทางหรือวิธีการเกี่ยวกับเรื่องที่เรียนรู้อย่างมีเหตุผล โดยการตั้งคำถามเพื่อการคิดวิเคราะห์ตามหวมกสี่เขียว รูปแบบการเรียนการสอนดังกล่าวมีชื่อว่า **บีไอซีเอไอดี (BICAID Model)** ผลจากการนำรูปแบบบีไอซีเอไอดี ไปทดลองใช้กับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเทศบาล 1 วัดแก่นเหล็ก (รัตนกะลัสอนุสรณ์) พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความสามารถในการคิดวิเคราะห์พัฒนาขึ้นจากก่อนการทดลองซึ่งอยู่ในระดับต่ำ หลังการทดลองอยู่ในระดับสูง และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบบีไอซีเอไอดี ระดับมากที่สุด ซึ่งเป็นบรรยากาศการจัดการเรียนการสอนที่พึงประสงค์ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามในการนำรูปแบบบีไอซีเอไอดี ไปใช้ ครูผู้สอนจะต้องถือปฏิบัติตามเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้อย่างเคร่งครัด โดยในระบบสังคม(Social System) การเรียนรู้ตามรูปแบบ นักเรียนต้องเป็นผู้รับผิดชอบการเรียนรู้ ต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน และกับครูผู้สอน กล้าพูด กล้าเสนอความคิด กล้าที่จะซักถาม ด้านระบบสนับสนุน (Support System) การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบผู้สอนเป็นผู้จัดบรรยากาศการเรียนให้อบอุ่น ผ่อนคลาย เป็นกันเอง และมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง กล้าที่จะตั้งคำถามในการ

คิดวิเคราะห์ตามลักษณะการคิดตามสี่ของหมวก และด้านหลักการตอบสนอง การจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบ ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการเรียนรู้ ใช้คำถาม กระตุ้นการคิดวิเคราะห์ตามทฤษฎีหมวกความคิดหกใบ คู่มือ และติดตามให้นักเรียนเรียนรู้แบบร่วมมือกัน เพื่อให้เกิดภาวะการร่วมคิดทั้งในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่

การค้นพบรูปแบบบีไอซีเอไอดี (BICAID Model) นับเป็นการค้นพบรูปแบบการสอน สังคมศึกษาที่มีคุณค่าต่อการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ของครูสังคมศึกษาและวิชาอื่น ๆ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลต่อผู้เรียน โดยเฉพาะทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ ซึ่งเป็นทักษะที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนมากที่สุดในยุคศตวรรษที่ 21 จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้สังคมศึกษาเพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดวิเคราะห์ตามทฤษฎีหมวกความคิด 6 ใบของนักเรียน(BICAID Model) เผยแพร่ให้ครูผู้สอนและผู้ที่มีความสนใจนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์อย่างมีขั้นตอน วิเคราะห์ข้อมูลข้อเท็จจริง แสดงความคิดเห็นเชิงวิเคราะห์เรื่องที่เรียน ตระหนักในเรื่องที่เรียน และนำเรื่องที่เรียนไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะทำให้การเรียนสังคมศึกษามีคุณค่าและประโยชน์ต่อผู้เรียนและส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สังคมศึกษาอย่างมีความสุขและเป้าหมายเพื่อการนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพได้เป็นอย่างดี

บุญนำ ทองเหลือ

โรงเรียนเทศบาล 1 วัดแก่นเหล็ก(รัตนกะลัสอนุสรณ์)